

Synpunkter angående anmälan om ändring avseende utbyte av bankantsdränering vid Karlsborgs flygplats

Bakgrund

Fortifikationsverket avser att byta ut bankantsdränering vid Karlsborgsplats flygplats. Syftet är att förbättra avledning av nederbörd från rullbanan. Enligt ansökan utgörs det vatten som transporteras i dräneringen huvudsakligen av regnvatten, men även en mindre andel grundvatten som kan vara förorenade med PFAS, främst från den sydvästra delen av landningsbanan. Mängden PFOS som kan transporteras genom bankantsdränering i detta område beräknas enligt ansökan till mindre än 0,33 g PFOS per år.

Bankantsdräneringen avses ledas till det nya kommande dagvattensystemet, när åtgärder för markavvattning (ärendet M669-20) genomförs. Utgående vatten från delar av markavvattningsområdet uppges renas i särskild anläggning för PFAS. Reningsanläggningen ska då även ta hand om förorenat vatten från bankantsdräneringen (dvs den sydvästra delen).

Försvarsinspektören för hälsa och miljö (FIHM) har gett Vätternvårdsförbundet möjlighet att yttra sig över anmälan om bankantsdränering.

Vätternvårdsförbundet har tidigare lämnat synpunkter om bankantsdränering (föreliggande ärende), samt tillstånd och dispens för markavvattning (M669-20) och tillstånd för flygplatsen (M906-19).

Vätterns värde

Vättern, Sveriges andra största sjö, hyser stora naturvärden och är utpekad som Natura2000-område samt nationellt särskilt värdefullt vatten för fiske och natur. Vättern är riksintresse för naturvård, rörligt friluftsliv samt yrkesfiske. Idag dricker 300 000 människor Vätternvatten och hela Vättern är vattenskyddsområde.

PFAS i Vättern

Vätternvårdsförbundet ansvarar för och samordnar miljöövervakning för Vättern. PFAS mäts både inom olika projekt som inom den reguljära miljöövervakningen i vatten och fisk sedan 2017.

Vättern uppfyller idag inte Vattenförvaltningens miljökvalitetsnorm på god kemisk status med avseende på PFOS.

PFOS-halter i Vätterns utsjö ligger på 0,83 ng/L¹, jämfört med Vattenförvaltningens EQS (environmental quality standard) på 0,65 ng/L. Summan PFAS-4 (PFOS, PFOA, PFHxS och PFNA) ligger strax under 2 ng/L¹.

Även i biota är PFOS-halter förhöjda och överskrider EQS på 9,1 ng/g i flera arter. I röding har halter mellan 8,4 och 41,6 ng/g och i sik på 17,5 ng/g uppmätts².

Enligt en ny studie (Björnsdotter et al 2022) beräknas Vättern tillföras ca 1,2 kg PFOS årligen varav ca 0,63 kg via tillflöden och direkta utsläpp, samt ytterligare ca 0,54 kg genom deposition på Vätterns vattenyta³. Kärnebäcken som avrinner från flygplatsområdet utgör en betydande källa för PFOS/PFAS-tillförsel till Vättern.

PFAS är mycket svårnedbrytbara och flera är bioackumulerande och giftiga. I kombination med Vätterns långa omsättningstid på 60 år finns det en risk att PFAS kan komma påverka ekologin och nyttjande under en lång tid.

På nationell och europeisk nivå pågår ett arbete att se över och föreslå gränsvärden för PFAS i dricksvatten och fisk, baserade på ny forskning.

Synpunkter

Avgränsning av ärenden

Fortifikationsverket har tidigare valt att anmäla bankantsdränering och ansöka om tillstånd till och dispens för markvattaning i två separata ärenden. Därtill kommer ansökan om tillstånd för flygplatsen.

Vätternvårdsförbundet har i alla tre tidigare ärenden lämnat synpunkter.

Efter ärendena överprövats och bankantsdräneringen återförvisats från regeringen till FIHM för förnyad handläggning efterfrågar FIHM nu synpunkter avseende själva anmälan men även dess eventuella avgränsning till andra pågående tillståndsprövningar.

Vätternvårdsförbundets ser samordningsvinster när prövning av Försvarsmaktens (även Fortifikationsverkets) verksamheters miljöpåverkan görs samlade. Att PFAS-frågor förekommer och prövas i flera ärenden avseende

¹ Vätternvårdsförbundets data, opublicerade. Data för 2021.

² Vätternvårdsförbundets data, opublicerade. Fisk insamlades under 2020.

³ Maria K. Björnsdotter, Leo W. Y. Yeung, Anna Kärrman, and Ingrid Ericson Jogsten 2022. Mass Balance of Perfluoroalkyl Acids, Including Trifluoroacetic Acid, in a Freshwater Lake. *Environmental Science & Technology* 2022 56 (1), 251-259. DOI: 10.1021/acs.est.1c04472

Karlsborgs flygplats är olyckligt och försvårar att bedöma och reglera effekter och påverkan genom bland annat försiktighetsmått.

Anmälan om bankantsdränering är i sak inte separerat från den parallella ansökan om tillstånd och dispens för markavvattningen, något som sökande själv anger i anmälan. Fortifikationsverket avser att vatten från bankantsdräneringen i den sydvästra delen av landningsbanan ska ledas till den reningsanläggningen som ingår i tillståndet till markavvattning när reningsanläggningen är på plats.

*"Bankantdräneringen vid den sydvästra delen av rullbanan ska ledas till den reningsanläggning som planeras för ombändertagande av PFAS-förorenat ytvatten, som avleds från planerad markavvattning från gräsytorerna på var sida om rullbanan, när denna reningsanläggning står klar."*⁴

Men för att detta ska vara möjligt behöver ombyggnationer av dagvattennätet och nybyggnation av en reningsanläggning genomföras.

*"För att det ska vara möjligt att samla allt vatten från sydvästra delen av bankantdräneringen i en utsläppspunkt, som kan ledas till reningsanläggning, krävs det att de ombyggnationer som tillståndsprövas i ärendet om markavvattning genomförs."*⁵

Med det givet anser Vätternvårdsförbundet att det är både logiskt och rimligt att bankantsdränering och markavvattning prövas samlat.

PFAS

Vätternvårdsförbundet poängterar – liksom i tidigare yttranden – vikten att snarast genomföra åtgärder som leder till minskat läckage av PFAS från flygplatsområdet.

Vätternvårdsförbundet ser positivt på Försvarsmaktens pågående åtgärdsutredning och rekommenderar att åtgärder snarast kan komma till stånd.

I Vattenvårdsplanen för Vättern (Lindell 2015)⁶ ingår fyra delmål kopplade till miljö kvalitetsmålen Giftfri miljö och God bebyggd miljö som påverkas av PFAS-läckage till Vättern. Inget delmål bedöms vara uppfyllt.

⁴ Anmälan om ändring: utbyte av bankantsdränering vid Karlsborgs flygplats. Bilaga 1. Förslag till skyddsåtgärder, punkt 1.

⁵ Anmälan om ändring: utbyte av bankantsdränering vid Karlsborgs flygplats. Bilaga 1. Sida 2 och sida 25.

⁶ Lindell, M 2015. Uppföljning av vattenvårdsplan samt revidering för 2020. Vätternvårdsförbundets rapport 122

- Inget av de prioriterade ämnen som upptas i vattendirektivet, eller andra miljögifter, påverkar Vätterns ekosystem negativt eller medför begränsningar för konsumtion. (Giftfri miljö, delmål 3.)
- Det finns åtgärdsprogram för särskilt utpekade förorenade områden, till exempel Rosthyttan (Askersunds kommun), Munksjön (Jönköpings kommun), Sörviken (Askersunds kommun). (Giftfri miljö, delmål 9.)
- Utsläpp av prioriterade ämnen som upptas inom vattenförvaltning sker ej från punktkällor. (Giftfri miljö, delmål 11.)
- Miljöföroreningar från mark- och vattenområden påverkar inte Vättern. (God bebyggd miljö, delmål 10.)

Långsiktigt behöver behovet av en omfattande sanering av flottiljområdet utredas. Förbundet noterar att flera myndigheter, bland annat Statens Geotekniska Institut, har fått i uppdrag att under 2022-24 genomföra forsknings- och utvecklingsprojekt avseende åtgärder av PFAS-förorenade områden där även pilotprojekt ska ingå⁷.

Andra synpunkter

Om FIHM ändå avser att bifalla anmälan till bankantsdräneringen vill Vätternvårdsförbundet lämna följande synpunkter:

- Arbetet och skyddsåtgärder under arbetets gång bör utformas så att risken för spridning av PFAS till vatten minimeras.
- I driftskedet ska ett kontrollprogram upprättas och följas så att eventuella transporter av PFAS kan upptäckas, dvs att provtagning genomförs med tillräcklig hög frekvens och vid hydrologiskt viktiga tillfällen bland annat efter (stor)regn, både inom bankantsdräneringen och nedströmsliggande dagvattensystem.
- Om förhöjda halter upptäcks bör det finnas möjlighet att uppehålla och vid behov rena vattnet, till exempel kan det innebära att mobila reningsanläggningar finns tillgänglig med kort varsel.

I övrigt hänvisar Vätternvårdsförbundet till synpunkter i ärendet daterat 2018-11-30 (se bilaga).

⁷ Regleringsbrev avseende SGI, 2022

För Vätternvårdsförbundet

Anders Hedeborg
Vice-ordförande

Friederike Ermold
Sakkunnig vatten

BILAGA

Vätternvårdsförbundets yttrande 2018-11-30: *Synpunkter: Avseende anmälan och beslut om utbyte av bankantsdränering, Karlsborg flygplats, Karlsborgs kommun (FIHM2018-536-9)*